

Escultura de Manuel Boix

Entrevista amb Manolo Boix, escultor

La pilota feta art

REDACCIÓ

Manolo Boix, escultor i pintor nascut a l'Alcúdia, ha fet exposicions monogràfiques d'obres amb la temàtica de la pilota valenciana. Amb ell tenim un gran artista i enamorat del nostre joc.

—Quin fou el teu primer contacte amb la pilota?

—Va ser casualment quan era un xiquet, en els anys cinquanta, que per vincles familiars arribaren a les meues mans uns calendaris bascos amb imatges de pilota basca fets per artistes bascos. Però he de dir que la força d'aquestes imatges se'm va quedar gravada per a sempre.

L'any 1977 va ser quan vaig veure la primera partida de pilota, ja que a l'Alcúdia, el meu poble, no hi havia tradició de jugar a pilota i el trinquet s'havia enderrocada després de la guerra. L'única presència de la pilota era alguna partideta que els xiquets improvisaven al carrer aprofitant alguna paret com a frontó.

—Plàsticament, quina és la virtut del pilotari a l'hora de ser representat, en relació amb altres esportistes?

—Per una banda tenim l'espai. La pilota es juga en un espai molt singular, especialment al carrer, on la figura humana ha d'omplir-ho tot.

Per una altra banda està la

posició i el moviment del cos humà, que adopta formes i posicions que són una mena de ballet. I és l'expressió del cos en moviment el que ompli l'espai, és com una espècie de representació teatral, que em recorda molt el ballet. L'harmonia, la força, l'equilibri, la bellesa de la col·locació del jugador, el moviment, la postura, l'expressió del pilotari abans de pegar-li a la pilota són d'una expressivitat que només podem trobar en la dansa clàssica.

I, finalment, està la mà. La mà és l'essència de l'home, representa el poder de creació de l'home. La mà és el treball, el contacte més directe (físic) amb els materials, és tots els instruments de treball, és l'eina humana per excel·lència. I la pilota acobla perfectament en la mà humana i connecta la primitivitat de l'home amb els elements, amb les arrels, amb l'essència...

—Tens alguna vinculació amb la Universitat de València?

—De jove vaig estudiar Belles Arts. Mantinc amistat amb membres de la Universitat i he col·laborat i col·labore amb les dues universitats de la ciutat i espero continuar fent-ho.

—Quin penses que és el principal enemic de la pilota?

—El principal enemic és la indiferència, la passivitat dels ciutadans davant del tancament

i enderrocament dels trinquets i dels espais on es jugava a pilota. Tot això per una falta de formació, per una falta d'interès, per una pèrdua de sensibilitat cultural o per conveniència, i fins i tot per comoditat...

—Quina opinió et mereix la Federació de Pilota Valenciana?

—La Federació fa una tasca molt important en l'organització de competicions, però és evident que no disposa dels mitjans suficients per a fer front a les necessitats que té la promoció, la coneixença i la consolidació de la pilota com a esport nacional.

La Federació ha promogut iniciatives interessants per a implicar persones que ens movem en altres àmbits de la cultura. Jo mateix he col·laborat amb ells i fruit d'aquesta col·laboració han sigut algunes de les meues exposicions monogràfiques de pilota valenciana.

—Què opines de les travesses als trinquets?

—Fins ara han sigut en part el suport que ha permès mantindre, encara que lànguidament, els esportistes "professionals" i l'esport "professional"...

—I, finalment, com veus les relacions entre la pilota valenciana i la pilota basca?

—És molt interessant la capacitat que té la pilota basca d'atraure i aglutinar gent ben diversa en el seguiment i gaudiment d'aquest esport.

Pel que fa als enfrontaments amb els pilotaris bascos, aquests han sigut sempre desastrosos per als valencians. Som els valencians que ens hem acostat sempre més a la manera de jugar dels bascos. Cal continuar fent enfrontaments amb els bascos a frontó, però també s'hauria d'intentar fer partides als trinquet.

La pilota valenciana: identitat i sociabilitat

GIL-MANUEL HERNÁNDEZ I MARTÍ
Professor de la Universitat de València

De tots és ben sabut, tot i que siga entès en un nivell primari, que les diverses manifestacions de la cultura popular, entre les quals estan les esportives, creen i produeixen societat i il·lusió de comunitat. De fet l'anomenada cultura popular esdevé un autèntic condensador simbòlic que reafirma el sentit d'identitat col·lectiva. Fins i tot es podria dir que les manifestacions de la cultura popular són un espectacle que el poble dona a si mateix de si mateix. I un bon exemple de la cultura popular valenciana, concretament dels seus esports tradicionals, és la pilota. Un joc, un esport, un esdeveniment carregat de passat històric, que aconsegueix transcendir la pura i immediata competició per tal de sacralitzar uns valors que identifiquen tant un determinat tipus de societat —en principi local i rural— com la integració dels seus membres, en el que és un autèntic procés de reconstrucció identitària permanent.

Pensem que la pilota, més enllà d'ella mateixa com a esport, expressa una sèrie de coses ben interessants: la solidaritat, la sociabilitat, la masculinitat, la pertinença a un cert entorn, ruralitzat en alguns casos, urbanitzat en altres. La pilota com a activitat social transcendeix la mera pràctica esportiva on l'observador superficial sols veu moviments de jugadors i agitació del personal en grans grades i corredors. El creuament de les apostes, amb el seu seguit d'emocions, acaloraments i discussions, recorda massa allò que l'antropòleg Clifford Gertz va descriure amb gran encert sobre les apostes creuades en les baralles de galls a Bali. I, com en el relat de Gertz, trobem que allò que en principi ens resulta incomprendible o poc atractiu amaga tot un món de forts lligams socials i de xarxes ocultes de solidaritat i rivalitat. El joc de pilota, a més, s'enlaira més enllà d'allò local, d'allò específic, per inserir-se, com tantes altres manifestacions culturals, en un món globalitzat, i així es tendeix a buscar fórmules d'enteniment, de racionalització i reglamentació amb la pràctica pilotaire d'altres països, per tal de promoure l'expansió del joc. La qual cosa implica, de passada, aprofundir en la història no ja sols del joc sinó dels contextos socials que

van fer possible el seu sorgiment. La pilota, a més, mobilitza gent de diferent tarannà i generació, constituint un punt de trobada cultural i el canal de transmissió de patrimoni rellevants, com per exemple el lingüístic. De fet, l'àmbit de la pilota valenciana fou, junt amb les festes populars, un dels pocs en el qual la llengua pròpia dels valencians es va mantindre més ferma com més amenaçaven els vents de la castellanització. Avui en dia, encara, els llocs i espais humans associats al joc conserven eixa aura de l'últim refugi, davant el procés d'uniformització lingüística que se'ns ve al damunt, tot i els ben intencionats esforços per normalitzar la llengua.

El món pilotaire fa pensar en el possible reviscolament de velles sociabilitats en un món on la soledat, el contacte virtual i la mediatització del món de la vida col·loquen l'individu en un món d'aïllament i de freda tecnologia, un món dominat per la pressa, la dèria esportivista del rècord i la competitivitat malsana, un món que resocialitza els individus en la insolidaritat i la pura filosofia del guany material. També en eixe sentit l'àmbit de la pilota ofereix, com la festa, la repristinada cara de la tradició, que, tot i modernitzada, manté certs trets del passat com ara el tracte directe, la familiaritat i el sentiment de comunitat.

Tanmateix, hom té la sensació que la pilota, tot i el que és capaç d'oferir, encara ha de lluitar contra massa entrebancs, com ara l'encara escassa implicació dels grans mitjans de comunicació, la marginalitat idiomàtica, els prejudicis culturals, l'autoodi i el colonialisme cultural. Probablement, la dificultat d'assolir una forta consciència nacional valenciana frena la difusió de la pilota i de moltes més manifestacions de la nostra cultura popular. Probablement, la pilota no acaba de trobar el seu lloc en la moderna societat de masses o simplement es tracta d'una simple qüestió de mercat. En tot cas, en un món globalitzat on cada colp més el pes d'allò local és el complement indissociable de la pròpia globalització, es troba la clau per al futur de manifestacions culturals com ara la pilota, la qual, atrapada en les xarxes de la modernitat, pugna cada dia per manifestar-se com un patrimoni especial d'allò que en una altra època s'anomenava el "poble".